।। बहुजन हिताय । बहुजन सुखाय ।।

४२ वर्षापासून नियमितपणे प्रकाशित होणारे जनसामान्यांच्या प्रश्नांचा ध्यास असणारे एकमेव निर्भिड...

माणदेश वार्ता

संस्थापक संपादक :
स्व.मारुती शिवाजी सोनवणे (एम.ए.)

स्थापना
६ नोव्हेंबर १९८३
RNI NO.
MAH/MAR/2004/16467
POSTAL REGD.
L2/RNP/PPR/04/2024-2026
FACEBOOK
MANDESH VARTA

सांगोला | जुने वर्ष ४३ वे नवीन वर्ष २३ वे | शनिवार दि २५ जुलै २०२६ (आषाढी एकादशी विशेषांक) | पाने ४ | मूल्य १ ₹ | अंक २१ वा

।।आषाढी एकादशी विशेषांक।।

हेचि दान देगा देवा !

तुझा विसर न व्हावा ! !

होय होय वारकरी ! जाय जाय तू पंढरी ! वारकरी संप्रदाय

वारकरी या शब्दाचे अनेक अर्थ निघतात. आपल्या उपास्य देवतेकडे प्रेमयुक्त ओढीने येरझाऱ्या मारणे म्हणजे वारी होय. विठ्ठलाचे अनेक भक्त आहेत पण सगळेजण वारी करतात असे नाही, नित्यनियमाने वारी करुन नीतीनियमाने जीवन जगणारे ते खरे 'वारकरी'. वारकरी संप्रदायात वारकऱ्यांची साधने सांगितलेली आहेत. कोणती आहेत ती साधने पाहूया.

'वारी' म्हणजे वारकरी संप्रदायाची ऊर्जा असेच म्हणायला हवे. वारकऱ्यांचे विठ्ठलावर किती प्रेम आहे याची प्रचीती येण्यासाठी वारीचा अनुभव घ्यायला हवा. वारकरी संप्रदायाला खूप मोठी परंपरा आहे. देव, संत, ग्रंथ, क्षेत्र आणि साधना या पाच महत्त्वाच्या तत्त्वांवर हा संप्रदाय परिपूर्ण झाला आहे. पंढरीचा विठोबा हे या संप्रदायाचे देवत्व आहे. संत ज्ञानेश्वर महाराज, संत तुकाराम महाराज यांच्यासह सकल संतांची मांदियाळी या संप्रदायाला लाभली आहे.

सदा माझे डोळे जडो तुझे मूर्ती ।
रखुमाईच्या पती सोयरिया ।।१।।
गोड तुझें रूप गोड तुझें नाम ।
देईं मज प्रेम सर्व काळ ।।ध्रु.।।

हे विठ्ठला तुझी मूर्ती कायम माझ्या डोळ्यासमोर असू दे असे म्हणत प्रत्येक वारकरी वारीत मार्गक्रमण करत असतो. एखादी व्यक्ती वारकरी आहे हे ओळखणे अगदी सोपे आहे. वारकरी संप्रदयाची काही खास साधने आहेत

तुळशी माळ :

वारकरी गळ्यात तुळशीमाळ घालतात. ज्यांना वारकरी संप्रदायात प्रवेश करायचा आहे ते गळ्यात तुळशीमाळ घालतात. वारकऱ्यांना माळकरी असेही म्हणतात. ही तुळशीमाळ . तुळस या वनस्पतीच्या वाळलेल्या लाकडापासून मणी तयार करून त्यापासून तयार केली जाते. साधारणतः२७, ५४, १०८ या संख्येने मणी असतात. नामजपासाठी तिचा वापर केला जातो

बुक्का :

वारकऱ्यांच्या उपसनेचे दुसरे साधन म्हणजे बुक्का. पूजेच्या वेळी हा बुक्का देवाला वाहिला जातो. प्रत्येक वारकऱ्याच्या कपाळावर बुक्का शोभुन दिसतो. बुक्का दोन प्रकारचा असतो. कोळश्याची पूड, चंदनपूड, नागरमोथ्याची पावडर, बकुल फुल, दवणा, मरवा आदि वस्तूंपासून काळा बुक्का तयार करतात तर कापूर, चंदन, दवणा, नाचणी, देवदार, लवंग, वेलची इत्यादी वस्तुंपासून पांढरा बुक्का तयार करतात.

गोपीचंदन :

गोपीचंदन हे वारकरी उपासनेतील तिसरे साधन आहे. एकप्रकारची ही मुलतानी माती असते. त्वचेचे उष्णतेपासून रक्षण करण्यासाठी ती वापरतात. जिथे बुक्का वापरला जातो तिते

गोपीचंदनाचे ठसे उमटवण्याची प्रथा वारकरी संप्रदायात आहे. गोपीचंदन अत्यंत ठिसूळ असते ते अगदी हातावर देखील उगाळले जाऊ शकते.

पताका :

वारकरी संप्रदायाचे चौथे साधन म्हणजे पताका. वारीत बहुतेक वारकऱ्याच्या खांद्यावर भगव्या रंगाची पताका असते. खादीच्या पांढऱ्या कापडापासून पताका बनवतात. आयताकृती कापड समोर समोरच्या टोकांवर कापून तयार झालेले दोन त्रिकोण पुन्हा शिवुन ही पताका बनवतात.

टाळ :

टाळ हे तालवाद्य असून वारकरी विठू माऊलीचा जयघोष करताना, भजन, किर्तन म्हणताना टाळ वापरतात. पितळी किंवा काशापासून तयार झालेले टाळ वापरले जातात. जय हरी विठ्ठल, श्रीहरी विठ्ठल असा जयघोष करत मार्गक्रमण करत असताना वारकरी टाळ वापरतात.

वीणा :

वारीत काही वारकऱ्यांच्या हातात वीणा पहायला मिळते. हे एक प्राचीन तंतुवाद्य आहे. वारकऱ्यांसाठी वीणा हे केवळ वाद्य नसून नामस्मरणाचे, भजनाचे प्रतीक आहे. त्यामुळे वारीच्या काळात एकदा वारी सुरु झाली कि वीणा खाली ठेवत नाहीत. पताकांची कैची करून त्याला वीणा अडकवली जाते. वारीत वीणेकऱ्याला खास महत्त्व आहे. अनेकजण वीणेकऱ्यांना नमस्कार करतात. दिंडीत पंगत बसण्यापूर्वी वीणेला नैवेद्य दाखविला जातो.

मृदुंग किंवा पखवाज :

मृदूंग हे चर्मवाद्य आहे. हे वाद्य लाकडी असते. याच्या दोन्ही बाजूस चामडे लावले जाते व या चामड्यावर शाई लावलेली असते. वारीत भजन, किर्तनात मृदुंग किंवा पखवाज यांची साथ असते.

****

माणदेश वार्ता हे साप्ताहिक मालक, प्रकाशक, संपादक सोनवणे रोहित मारूती यांनी मुद्रक माळी अशोक बाळकृष्ण यांच्या बाळकृष्ण ऑफसेट प्रिंटर्स,नेहरू चौक, कोर्टा जवळ, सांगोला, जि. सोलापूर येथे छापून १२७९ अ भारत गल्ली, सांगोला, जि.सोलापूर येथे प्रसिद्ध केले. E-Mail- mandesh_varta@rediffmail.com
संपादक : सोनवणे रोहित मारूती (या अंकातील मतांशी संपादक सहमत असतीलच असे नाही.) . जुने वर्ष–४३ वे अंक–३७ वा मो. ९४२०६६६५०१, ९०२८५९१४३१

आषाढी एकादशी – भक्ती, वारकरी आणि वारीचा महोत्सव

भारतीय संस्कृतीत एकादशीचे विशेष महत्त्व आहे. दर महिन्याला येणाऱ्या दोन एकादशींपैकी आषाढ महिन्यातील शुक्ल पक्षातील एकादशीला आषाढी एकादशी असे म्हटले जाते. ही एकादशी 'शयन एकादशी', 'महाएकादशी' किंवा 'पंढरपूरची एकादशी' म्हणूनही ओळखली जाते. ही तिथी पांडुरंगाच्या भक्तांसाठी अत्यंत महत्त्वाची असून, या दिवशी महाराष्ट्रात पंढरपूरची वारी ही मोठ्या भक्तिभावाने साजरी केली जाते.

आषाढी एकादशी म्हणजे काय?आषाढी एकादशी ही हिंदू पंचांगानुसार आषाढ महिन्याच्या शुक्ल पक्षातील एकादशी असते. ही एकादशी भगवान श्रीविष्णू आणि त्यांच्या अवतार श्रीविठोबा (पांडुरंग) यांना समर्पित असते. या दिवशी श्रीविष्णू योगनिद्रेत जातात आणि चार महिन्यांनी म्हणजेच कार्तिक शुद्ध एकादशीला म्हणजेच 'प्रबोधिनी एकादशी'ला जागृत होतात.

शयन एकादशीचे महत्त्व :हिंदू धर्मशास्त्रांनुसार, या दिवशी भगवान विष्णू 'क्षीरसागर' येथे शयनासाठी जातात. म्हणूनच या एकादशीला 'शयन एकादशी' असे म्हणतात. चार महिन्यांच्या या कालावधीला 'चातुर्मास' असे म्हणतात आणि हे मास धार्मिक साधना, उपासना व व्रतांचे महत्त्व वाढवणारे मानले जातात.

पंढरपूर वारी आणि आषाढी एकादशी:महाराष्ट्रातील पंढरपूर वारी ही श्रीविठ्ठल आणि रुक्मिणी देवीच्या मंदिरातील प्रमुख वार्षिक यात्रा आहे. या वारीमध्ये लाखो वारकरी सहभागी होतात. या वारीची सुरुवात आषाढ शुद्ध दशमीच्या दिवशी होते आणि एकादशीच्या दिवशी पंढरपूरमध्ये समाप्ती होते.

वारीचा इतिहास:वारीची परंपरा संत ज्ञानेश्वर आणि संत तुकाराम यांच्यापासून सुरु झाली असे मानले जाते. त्यांनी भक्तीमार्गात सामान्य माणसाला स्थान दिले आणि भक्तीचे स्वरूप लोकसंग्रही केले. या वारीमध्ये त्यांची 'पाळी' म्हणजे पालखी निघते आणि हजारो वारकरी तीच्या सोबतीने चालतात.

वारीतील उत्साह आणि भक्तीभाव:पायी चालणे हीच भक्ती – वारकरी शेकडो किलोमीटर पायी चालत पंढरपूर गाठतात.

'गोष्टी', 'अभंग' आणि 'नामस्मरण' यांचा गजर सतत चालतो.

'ज्ञानोबा माऊली तुकाराम' असा गजर वारकऱ्यांच्या तोंडून ऐकायला मिळतो.

संपूर्ण वारी शिस्तबद्ध असते – कोणताही अराजक नाही, फक्त शुद्ध भक्ती.

वारकऱ्यांचा पोशाख आणि साधेपणा:वारकरी समाजाचा पोशाख खूपच साधा असतो. पुरुष वारकरी डोक्यावर टोप, धोतर, अंगात सुताचा उपरणा घालतो. स्त्रिया नऊवारी साडी नेसतात. त्यांच्या हातात टाळ आणि गळयात माळ असते. त्यांची जीवनशैलीही अत्यंत साधी, सात्विक आणि भक्तिपर आहे.

एकादशीचे धार्मिक व्रत:आषाढी एकादशीला उपवास करण्याची परंपरा आहे. भक्त दिवसभर उपवास करतात आणि भगवान विष्णूचा जप करतात. या दिवशी कथा वाचन, हरिपाठ, गीता पारायण, आणि कीर्तन यांचे आयोजन केले जाते.

व्रताचे नियम:एकादशीच्या दिवशी अन्न सेवन टाळावे (फलाहार चालतो).

भगवान विष्णूची पूजा करून तुळशीपत्र अर्पण करावे.

रात्रभर जागरण करून हरिपाठ/नामस्मरण करावे.

दुसऱ्या दिवशी द्वादशीस अन्नदान करून उपवास सोडावा.

आषाढी एकादशीची आध्यात्मिक बाजू:ही एकादशी केवळ एक धार्मिक उत्सव नाही, तर एक आत्मिक जागृतीचा सोहळा आहे. यामध्ये सामूहिक साधना, नामजप, आत्मशुद्धी आणि समाजसेवेचे मोलाचे महत्त्व असते. वारीचा मार्ग म्हणजे एक तपस्याच असते, जिथे हजारो वारकरी 'नामात' लीन होतात.

राजकीय, सामाजिक आणि सांस्कृतिक सहभाग:पंढरपूर वारी ही केवळ धार्मिक घटना नसून, ती सामाजिक एकोप्याचे प्रतीक बनली आहे. मुख्यमंत्री, राज्यपाल, विविध राजकीय नेतेही यामध्ये सहभागी होतात. अनेक सेवाभावी संस्था, डॉक्टर, स्वयंसेवक वारकऱ्यांच्या सेवेसाठी अहोरात्र तैनात असतात.

पंढरपूरची श्रीविठ्ठल मंदिर:पंढरपूर येथील विठोबा मंदिर हे हजारो वर्षे जुने असून, याला 'दक्षिणेचे द्वारका' असेही म्हणतात. मंदिरातील विठ्ठल मूर्तीची वैशिष्ट्य म्हणजे – उभा असलेला पांडुरंग हाताकडे कमरेवर ठेवलेला, डोळ्यांत करुणा आणि चेहऱ्यावर भक्तीमय हास्य.

भक्तीचा संगम – संत परंपरा:आषाढी एकादशीला संतांची परंपरा उजळून निघते. संत तुकाराम, ज्ञानेश्वर, एकनाथ, नामदेव, चोखामेळा, सावता माळी यांसारख्या संतांनी या वारीला समर्पित अभंग, ओवी आणि कीर्तनांच्या माध्यमातून भक्तीचा खजिना दिला.

आजच्या काळात वारीचे महत्त्व:तंत्रज्ञान, आडव्या-सपाट जीवनशैलीच्या काळातही ही वारी टिकून आहे हे आपल्या सांस्कृतिक शक्तीचे प्रतीक आहे. आजही तरुण, वृद्ध, महिला, लहान मुले वारीत उत्साहाने सहभागी होतात. या यात्रेत धर्म, जात, वर्ग, भाषा याचे बंधन नसते – फक्त भक्ती असते.

विठोबा म्हणजे काय?:विठोबा हा भगवान श्रीविष्णूचा अवतार मानला जातो. तो भक्तांच्या प्रेमात रमणारा, गरीबांवर दया करणारा, अत्यंत लोभस देव आहे. त्याच्या चरणी भक्तत्व स्वीकारणारा प्रत्येकजण स्वतःला धन्य मानतो. 'विठोबा-रखुमाई' हे महाराष्ट्राच्या जनतेचे आराध्यदैवत आहे.

वारकरी संप्रदायाची शिकवण:नामस्मरण हेच खरे साधन.समता, सहिष्णुता आणि सेवा हीच खरी भक्ती.

गर्व, अहंकार, द्वेष, लोभ यांचा त्याग करणे.सर्व जीवांत विठोबा पाहणे.

उत्सवाचे आर्थिक व सामाजिक फायदे:वारी दरम्यान पंढरपूर शहरात मोठ्या प्रमाणावर आर्थिक उलाढाल होते. स्थानिक व्यवसाय, वाहतूक, अन्नपाणी यावर याचा सकारात्मक परिणाम होतो. त्याचप्रमाणे सामाजिकदृष्ट्याही एकता, सहकार्य, शिस्त, आणि शुद्ध जीवनशैली या मूल्यांना चालना मिळते.

निष्कर्ष:आषाढी एकादशी ही एक अपूर्व भक्तीचा, एकतेचा आणि आत्मशुद्धीचा सोहळा आहे. महाराष्ट्राच्या संस्कृतीचा आत्मा यामध्ये सामावलेला आहे. पंढरपूरची वारी ही वारकऱ्यांसाठी एक जीवनमूल्य आहे. प्रत्येकाने एकदा तरी या वारीत सहभागी होऊन विठोबाच्या भक्तीत रंगून जाणे आवश्यक आहे.

'पुंडलीक वरदा हरि विठ्ठल' या मंत्रात अंतर्निहित आहे श्रद्धा, भक्ती आणि जीवनमूल्यांची शाश्वतता.

****

|| झाडू संताचे मार्ग || करू पंढरीचा स्वर्ग ||

पंढरपूर नगरपरिषद, पंढरपूर

स्वच्छ भारत अभियान | स्वच्छ महाराष्ट्र अभियान (नागरी) | स्वच्छ सर्वेक्षण २०२६ व माझी वसुंधरा ७.०

आषाढी यात्रा २०२६

यात्रेकरूंना व भाविकांना नम्र आवाहन

भुवैकुंठ नगरीमध्ये येणाऱ्या भाविक-भक्त यात्रेकरूंचे हार्दिक स्वागत आहे. शहराचे व चंद्रभागा नदीचे पावित्र्य व स्वच्छता राखणे हे आपल्या सर्वांचे आद्य कर्तव्य आहे. सार्वजनिक आरोग्य अबाधित राखणेकरिता खालील सूचनांचे सर्वांनी पालन करुन सहकार्य करावे, ही नम्र विनंती.

१) **राहण्याची व्यवस्था :** यात्रेकरु, दिंडीकरी, फडकरी, भाविकभक्त इ. यांची राहणेची सोय भक्ती सागर ६५ एकर परिसर या जागेमध्ये केलेली आहे. कोणत्याही धोकादायक इमारती मध्ये राहु नये.

२) **उघड्यावरील अन्न टाळा :** आपले आरोग्य बिघडू नये म्हणून उघड्यावरील व माश्या बसलेले अन्नपदार्थ, शिळे अन्न आणि नासकी फळे, कापलेली फळे खाणे टाळावे.

३) **शुद्ध पाणी :** नगरपरिषदेने उपलब्ध करून दिलेल्या शुद्ध व पिण्याच्या पाण्याचाच वापर करावा. नदीचे व बोअरचे पाणी पिऊ नये.

४) **घनकचरा व्यवस्थापन :** आपल्या मठ/संस्था, वास्तव करणाऱ्या ठिकाणी इ. मध्ये निर्माण होणारा कचरा पत्रावळी द्रोण, शिळे खरकटे अन्न इ. ओला, सुका असा वेगवेगळा साठवून ठेवावा तो नगरपालिकेची घंटा गाडी आल्यावर त्यामध्येच द्यावा.

५) **शौचालयांचा वापर :** नगरपरिषद प्रशासनाने ठिकठिकाणी उभारलेल्या तात्पुरत्या व कायमस्वरूपी शौचालयांचाच वापर करावा तसेच आपल्या वास्तव्याच्या ठिकाणांच्या शौचालयाचा वापर करावा, उघड्यावर शौचास बसू नये.

६) **प्लॅस्टिकचा वापर टाळा:** पंढरपूर शहरात प्लास्टिक पिशव्यांवर बंदी आहे. पंढरपूर परिसर स्वच्छ व सुंदर ठेवण्यासाठी प्लॅस्टिक पिशव्या वापरू नका. कृपया कापडी पिशव्यांचा वापर करावा.

७) **प्रशासनाला सहकार्य करा :** आपत्कालीन परिस्थितीत पोलीस आणि स्वयंसेवकांच्या सूचनांचे पालन करा.

८) **वैद्यकीय मदत:** कुठेही त्रास जाणवल्यास तात्काळ जवळच्या नगरपरिषद प्रथमोपचार केंद्र किंवा शासकीय रुग्णालयाशी संपर्क साधावा.

९) **पार्कींग व्यवस्था ठिकाणे :** अंबाबाई पटांगण, संत गजानन महाराज मठामागे, इसबावी विसावा मंदिर समोर, सांगोला रोड एम.एस.ई.बी. समोर, कुंभार घाट समोर कवठेकर गल्ली, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर नगर मरिआई पटांगण, कराड रोड वेअर हाऊस जवळ, रेल्वे स्टेशन मैदान, आहिल्या देवी चौक नविन पुलाजवळ, वाखरी पालखी तळ, कुर्डूवाडी रोड गणेश ढाबा पिछाडी इत्यादी ठिकाणी पार्किंग व्यवस्था करण्यात आलेली आहे.

वरील सुचनांचे पालन करणे आपल्या व सार्वजनिक आरोग्याच्या दृष्टीने हितकारक आहे.

श्री.महेश रोकडे (मुख्याधिकारी) पंढरपूर नगरपरिषद, पंढरपूर

श्री.महादेव धोत्रे (उपनगराध्यक्ष) पंढरपूर नगरपरिषद, पंढरपूर

डॉ.सौ.प्रणिता भालके (नगराध्यक्षा) पंढरपूर नगरपरिषद, पंढरपूर

आषाढ महिन्यातल्या एकादशीलाच मोठी एकादशी का म्हणतात?

हिंदू सनातन धर्मात एकादशीच्या व्रताला विशेष महत्व आहे.दर महिन्यात दोन अशा प्रमाणे पंचांगानुसार वर्षभरात एकूण २४ एकादशी येतात. प्रत्येक एकादशीला वेगवेगळी नावं आहेत. वारकरी संप्रदाय आणि सर्व विष्णू भक्तांसाठी एकादशीचं व्रत हे विशेष असतं. शिवाय हिंदू सनातन धर्मातही या व्रताला विशेष महत्व देण्यात आले आहे.पण या सर्व एकादशींमध्ये आषाढी आणि कार्तिकी या दोन एकादशींना मोठी एकादशी म्हटलं जातं. त्या मागे कारणही तसंच विशेष आहे.

आषाढाच्या शुक्ल पक्षात येणाऱ्या एकादशीला देवशयनी एकादशी असं म्हटलं जातं. या दिवसापासून चातुर्मासाची सुरुवात होते. पंढरपूर इथे मोठी यात्राही भरते. लाखो वारकरी यावेळी पंढरपूरला विठ्ठलाच्या दर्शनासाठी जमा होतीत. विठ्ठल नामाच्या गजराने अवघी पंढरी दुमदूमते.

भागवत धर्माविषयी संत ज्ञानेश्वर, संत तुकाराम यांनी संपूर्ण महाराष्ट्रातल्या तळागाळातल्या माणसापर्यंत महती पोहचवली. त्यामुळे प्रत्येक मराठी माणसाच्या मनात याविषयी विशेष आस्था आहे. वारकरी लोकांसाठी तर हा प्राणप्रिय भाग आहे.

पांडुरंगाला तुळसीच्या मंजिरीचा हार वाहण्यामागचे काय आहे वैशिष्ट्ये?

एकादशी अन् दुप्पट खाशी:एकादशीचा उपवास जसा धार्मिक, अध्यात्मिक आस्थेचा विषय आहे तसा तो आरोग्यासाठीही फार उपयुक्त आहे असं शास्त्र सांगते. हा उपास काही न खाता पिता करणे अपेक्षित असते. पण लोक एकादशी अन् दुप्पट खाशी करतात, जे अयोग्य असल्याचं शास्त्र सांगते. हे व्रत म्हणजे तहानभूक हरपून जावी एवढे ईश्वर चिंतन करावे.

उप म्हणजे देव आणि वास म्हणजे राहणे. एकादशीचा उपवास म्हणजे तहानभूक विसरून केवळ देवाच्या नामस्मरणात त्यांच्या सहवासात राहणे असते असं शास्त्र सांगते.

विठ्ठलाच्या पूजेसाठी मानाचा पहिला वारकरी कसा निवडला जातो?

मोठी एकादशी का म्हणतात?

आषाढी एकादशीला सृष्टीचे पालन कर्ता भगवान विष्णू झोपतात. त्यांच्या निद्रेचा कालावधी चार महिन्यांचा असतो. हा चातुर्मास या एकादशी पासून सुरू होतो. म्हणून या एकादशीला देवशयनी एकादशी म्हणतात.आणि या आषाढी एकादशीपासून ते कार्तिकी एकादशीपर्यंतचा हा चातुर्मासाचा कालावधी अधिकाधिक व्रतवैकल्यांचा समजला जातो. त्यामुळे या दोन्ही एकादशींना इतर एकादशींच्या तुलनेत विशेष समजले जाते. म्हणून यांना मोठी किंवा महा एकादशीही म्हटलं जातं.

या चातुर्मासात विविध पूज, व्रत, सण, उत्सव केले जातात. याद्वारे आपल्या देवाला संतोषण्याचा प्रयत्न करतात.

चातुर्मास व्रत:आषाढी एकादशीपासून चातुर्मास सुरू होत असल्याने या दिवसापासून भाविक स्त्रीपुरुष अनेक नेम सुरू करतात. अनेक परिवारात श्रावण महिन्यात पालेभाज्या, भाद्रपद महिन्यात दही व दह्याचे पदार्थ, अश्विन महिन्यात दूध व दुधाचे पदार्थ आणि कार्तिकात द्विदल धान्य म्हणजे कडधान्य वर्ज्य करतात.

काही जण चार महिने एकभूक्त राहतात. तर काही जण सुखशय्या वर्ज्य करताता. काही विशिष्ट दिवशी मौन पाळतात. नित्य देव दर्शन, कथा किर्तन, श्रवण, पूजा, अभिषेक, नदीस्नान असे अनेक नेमधर्म आचरण्याची परंपरा अनेक लोक आजही पाळतात.

देवशयनी एकादशी

देवशयनी एकादशी आज, चातुर्मासही सुरू होईल:

आता ४ महिन्यांच्या योगनिद्रेत राहतील भगवान विष्णू, श्रीकृष्णाने सांगितले कमळाने करावे विष्णू पूजन

आज आषाढ महिन्यातील शुक्ल पक्षातील देवशयनी एकादशीचे व्रत आहे. यासोबतच चातुर्मास सुरू होईल. धार्मिक परंपरेनुसार, या चार महिन्यांच्या काळाला भगवान विष्णूच्या योगनिद्रेचा काळ मानले जाते, म्हणूनच याला देवशयनी एकादशी म्हणतात.

एक रूप राजा बळीच्या घरी आणि दुसरे क्षीरसागरात राहते

पद्म पुराणाच्या उत्तरखंडात देवशयनी एकादशीला शयनी एकादशी म्हटले आहे. यात युधिष्ठिराच्या प्रश्नावर भगवान कृष्ण सांगतात की, आषाढ शुक्ल पक्षातील या एकादशीपासून भगवान विष्णूचे एक रूप राजा बळीच्या घरी राहते. दुसरे रूप क्षीरसागरात शेषनागावर शयन करते. भगवान विष्णूची ही स्थिती कार्तिक महिन्यातील प्रबोधिनी म्हणजेच देवउठनी एकादशीपर्यंत राहते. यानंतर विवाह आणि इतर शुभ कार्ये पुन्हा सुरू होतात.

देवांच्या झोपेचा अर्थ सृष्टीचे कार्य थांबणे असा नाही.

भगवान विष्णूंची योगनिद्रा सामान्य झोपेपेक्षा वेगळी आहे. याचा अर्थ असा नाही की देव झोपले आणि सृष्टीचे कार्य थांबले. याचा भावार्थ असा आहे की, पुढील काही महिन्यांत बाह्य उत्सव आणि मोठे कार्यक्रम कमी करून आपले मन, सवयी आणि दिनचर्येवर लक्ष केंद्रित करावे. याच कारणामुळे चातुर्मासात विवाह आणि इतर मांगलिक कार्ये कमी होतात, परंतु जप, तप, दान, व्रत, कथा आणि पूजेचे महत्त्व वाढते.

भगवद्गीतेच्या १८ व्या अध्यायाच्या पाचव्या श्लोकात भगवान श्रीकृष्ण म्हणतात की, यज्ञ, दान आणि तपस्या ही कर्मे सोडू नयेत. ती करत राहावीत, कारण ती मनुष्याला आतून शुद्ध करतात. चातुर्मास हीच गोष्ट दैनंदिन जीवनात अंगीकारण्याचा काळ आहे.

भगवान कृष्णाने कमळाने पूजा करण्यास सांगितले:

पद्म पुराणात भगवान कृष्ण या एकादशीला कमळाने भगवान विष्णूची पूजा करण्याचे महत्त्व सांगतात. या दिवशी शंख, चक्र आणि गदा धारण केलेल्या विष्णू स्वरूपाची पूजा करावी. दीपदान आणि रात्री जागरण करण्याची देखील परंपरा आहे. कमळ न मिळाल्यास, कोणतेही स्वच्छ आणि ताजे फूल अर्पण केले जाऊ शकते. पूजेमध्ये दिखाव्याऐवजी स्वच्छ मन, संयम आणि श्रद्धा अधिक महत्त्वाची आहे.

अशी करा देवशयनी एकादशीची पूजा:

सकाळी स्नान करून स्वच्छ कपडे घाला. भगवान विष्णूंसमोर व्रत आणि पूजेचा संकल्प करा.

देवाला पाणी, फुले, फळे आणि दिवा अर्पण करा. कमळाचे फूल उपलब्ध असल्यास, ते पूजेत नक्की अर्पण करा.

भगवान विष्णूंच्या नावाचा जप करा आणि विष्णू कथा ऐका. संध्याकाळी पुन्हा दिवा लावा.

आपल्या आरोग्यानुसार आणि क्षमतेनुसार निर्जल व्रत, फलाहार किंवा साधा उपवास देखील करू शकता.

व्रत दुसऱ्या दिवशी द्वादशीला सोडा:

एकादशी व्रत दुसऱ्या दिवशी द्वादशी तिथीला सोडले जाते. याला पारण म्हणतात. पारणाचा वेळ शहराप्रमाणे बदलू शकतो, त्यामुळे स्थानिक पंचांगाची वेळ पाहणे महत्त्वाचे आहे. व्रत सोडण्यापूर्वी भगवान विष्णूंची पूजा करा. यानंतर गरजू व्यक्तीला भोजन किंवा आपल्या क्षमतेनुसार दान देऊन व्रत पूर्ण केले जाऊ शकते.